

پنج شنبه 3 اردیبهشت 27 ربیع الثاني 23 آوریل

درگذشت «ابوعلي محمد بن مظفر»؛ مشهور به حاتمي در سال 388 هجري قمری

«ابوعلي محمد بن مظفر»؛ مشهور به حاتمي و بغدادی کاتب لغوي و از علمای مشهور قرن چهارم هجري در سال 388 هجري قمری درگذشت. او علوم ادبی و لغت شناسی را نزد ابن ذرید، و ابو عمر فراگرفت و چنان در این امر مهارت یافت که تدریس این دروس را در بغداد عهده دار شد. محضر وی بسیار پر محتوی بود و چون کلاس های درس او از نظمی قابل توجه برخوردار بود بسیاری از عالمان بزرگ همچون قاضي تنويخي در حوضه درس وی شرکت می جستند. از تألیفات حاتمي می توان به کتاب حلیة المحاضرة در دو جلد و رساله حاتمیه در عیوب و نواقص سروده ها و اشعار شاعران معاصرین اشاره کرد .

رحلت آیت الله سید احمد خوانساری در سال 1405 هجری قمری

خلاصه ای از زندگی این بزرگ مرد عرصه دین و دانش:

ولادت :

او در روز هجدهم ماه محرم سال 1309 هجری قمری در شهر خوانسار و در يك خانواده روحانی دیده به جهان گشود و تحت عنایت پدر و مادر دلسوز رشد نمود. سید احمد بن حاج یوسف خوانساری (قدس سره الشریف)، از سادات عظام و فقهای کرام است که با سی تبار نسب به حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) می رساند او یکی از پرچمداران فقه و فقاقت و یکی از مراجع عظام و عالیقدر و فقهای نامدار شیعه در قرن چهاردهم هجری می باشد.

تحصیلات :

وی علوم مقدماتی را در زادگاه خود از محضر علمای آن سامان فرا گرفت سپس جهت تکمیل معلومات به حوزه اصفهان مهاجرت نمود و از محضر آیات عظام آنجا کسب علم نمود و آنگاه جهت تکمیل معلومات به دار العلم نجف اشرف عزیمت نمود و در آن حوزه هزار ساله، بعد از شرکت جستن در محضر بزرگان به مدارج عالییه علمی در بخش فقه، اصول، فلسفه و ریاضیات نائل آمد سپس در سال 1335 هجری قمری به ایران باز گشت و در اراک اقامت گزید و از محضر پر فیض شیخ عبدالکریم حائری استفاده شایانی برد.

پس از سال 1340 هجری قمری به قم مهاجرت نمود و به درس و بحث و زعامت امور مردم پرداخت.

اساتید :

معظم له از مکتب درسي اساطیني چون :

- 1 - سید محمد حسن .
- 2 - سید علی اکبر خوانساری .
- 3 - میر محمد صادق مدرس .
- 4 - آخوند ملا عبدالکریم جزی .
- 5 - میرزا محمد علی تویسرکانی.
- 6 - آخوند ملا کاظم خراسانی.
- 7 - سید کاظم یزدی.
- 8 - آقا ضیا عراقی.
- 9 - شیخ عبدالکریم حائری.

کسب علم کرده است.

شاگردان :

در درس خارج ایشان جمعی از بزرگان و معاریف حوزه شرکت می جستند و افرادی مانند سید موسی صدر، و شیخ حسین علی منتظری از شاگردان فقه و فلسفه ایشان به شمار می آیند.

تألیفات :

از تألیفات این فقیه نامدار و زاهد پارسا، کتابهای زیر قابل ذکر هستند.

- 1 - جامع المدارك في شرح المختصر النافع ، در 7 مجلد.
- 2 - العقائد الحققة، در علم کلام، پیرامون معتقدات شیعه و دفاع از مبانی کلامی آن.
- 3 - حاشیه بر العروة الوثقی.
- 4 - رساله عملیه توضیح المسائل.

امام امت در مورد ایشان می گوید : این عالم جلیل بزرگوار و مرجع معظم که پیوسته در حوزه های علمیه و مجامع متدینه مقام رفیع و بلندی داشت و عمر شریف خود را در راه تدریس، و تربیت و علم و عمل به پایان رساند، حق بزرگی بر حوزه ها دارد، چه اینکه با رفتار و اعمال خود و تقوا و سیره خویش، پیوسته در نفوس مستعد، مؤثر و موجب تربیت بود.

مرحوم سید محمد رضا العظمی گلبایگانی در مورد ایشان چنین می گوید : آن فقید روحانیت در علم و عمل و مخالفت هوی و اطاعت مولی و ترک اقبال به دنیا و انقطاع الی الله و جامعیت علمی و تدریس و تألیف و عبادت و تواضع در بیش از نیم قرن مشار الیه بالبنان و مسلم بین اقران بود.

مرجعیت :

پس از در گذشت سید حسین بروجردی، جمع کثیری از مردم ایران و برخی از کشورهای مجاور، به ایشان رجوع و از رساله ایشان استفاده کردند و در اواخر، مرجعیت ایشان عظیم تر و فرا گیر تر گردید، به حدی که اداره مالی حوزه های علمی ایران و سایر بلاد، بیشتر بر دوش مبارک ایشان قرار داشت، و آنچه از نظر امکانات مالی نیرومند و پر توان بود که شهریه اش چندین ماه پس از رحلت نیز استمرار داشت.

فعالیت :

معظم له از آغاز نهضت اسلامی به رهبری روحانیت، سهم ارزنده و مؤثری داشته اند و حق بزرگی نسبت به شکل گیری پایه های انقلاب اسلامی دارند. در آن روزهای نخستین که همراه دیگر علما در بازار تهران به حالت اعتراض نسبت به اعمال دستگاه حرکت می نمودند، مورد هجوم پلیس و مأموران امنیتی قرار گرفتند و مقداری از ناحیه پا جراحت بر داشتند از ایشان اعلامیه های متعددی درباره انقلاب صادر شده است.

ایشان اعلامیه ها و تذکرات فراوانی در مواقع حساس صادر نموده اند و پس از پیروزی انقلاب نیز تذکرات و خیر اندیشی هایی نسبت به اولیای امور جمهوری اسلامی داشته اند، و این امور همه نشانگر آن می باشد که ایشان در تمام موارد، از مولی و پیشوا و حجت الله فی الارضین الهام می گرفتند و کوچک ترین پیروی از هوای نفس و انانیت نداشته اند.

وفات :

سر انجام این عالم بزرگوار، پس از 96 سال عمر پر برکت، در اثر کسالت در سال 63 هـ. ش مطابق 27 ربیع الثانی 1405 هجری قمری به دیار جاودان شتافت، و جهان اسلام و حوزه های علمیه را عزا دار ساخت.

پیکر مطهر ایشان به قم انتقال یافت، و در جوار استاد بزرگوار خود، در حرم کریمه اهل بیت، حضرت معصومه (سلام الله علیها) مدفون گردید.

شهادت شهادت سههید قرنی در سال 1358 هجری شمسی

ساعت 30 و 11 صبح روز سوم اردیبهشت 1358 پس از گذشت 72 روز از پیروزی انقلاب اسلامی اولین رئیس ستاد مشترک ارتش ایران توسط چند تروریست از گروهک ضاله فرقان به شهادت رسید. ایشان به سال 1292 ش. متولد شد و از ابتدای کار در ارتش فعالیت علیه رژیم طاغوت را آغاز کرد. در سال 1337 با عده ای از همکاران خود طرح يك کودتا را علیه رژیم ریخت که بنا به دلایلی کشف و به سه سال زندان محکوم شد.

روز بزرگداشت شیخ بهائی

بهاء الدین محمد بن عزالدین حسین بن عبدالصمد بن شمس الدین محمد بن حسن بن محمد بن صالح حارثی همدانی عاملی جبعی (جباعی) معروف به شیخ بهائی در سال 953 ه. ق. 1546 میلادی در بعلبک متولد شد. او در جبل عامل در ناحیه شام و سوریه در روستایی به نام "جبع" یا "جباع" می زیسته و از نژاد "حارث بن عبدالله اعور همدانی" متوفی به سال 65 هجری از معاریف اسلام بوده است.

ناحیه "جبل عامل" همواره یکی از مراکز شیعه در مغرب آسیا بوده است و پیشوایان و دانشمندان شیعه که از این ناحیه برخاسته اند، بسیارند. در هر زمان، حتی امروزه فرق شیعه در جبل عامل به وفور می زیسته اند و در بنیاد نهادن مذهب شیعه در ایران و استوار کردن بنیان آن مخصوصاً از قرن هفتم هجری به بعد یاری بسیار کرده و در این مدت پیشوایان بزرگ از میان ایشان برخاسته اند و خاندان بهائی نیز از همان خانواده های معروف شیعه در جبل عامل بوده است.

بهاءالدین در کودکی به همراه پدرش به ایران آمد و پس از اتمام تحصیلات، شیخ الاسلام اصفهان شد. چون در سال 991 هجری قمری به قصد حج راه افتاد، به بسیاری از سرزمینهای اسلامی از جمله عراق، شام و مصر رفت و پس از 4 سال در حالی که حالت درویشی یافته بود، به ایران بازگشت.

وی در علوم فلسفه، منطق، هیئت و ریاضیات تبحر داشت، مجموعه تالیفاتی که از او بر جای مانده در حدود 88 کتاب و رساله است. وی در سال 1031 ه. ق. در اصفهان درگذشت و بنا بر وصیت خودش جنازه او را به مشهد بردند و در جوار مرقد مطهر حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام جنب موزه آستان قدس دفن کردند.

شخصیت ادبی شیخ بهایی:

- بهائی آثار برجسته ای به نثر و نظم پدید آورده است. وی با زبان ترکی نیز آشنایی داشته است. عرفات العاشقین (تألیف 1022-1024)، اولین تذکره ای است که در زمان حیات بهائی از او نام برده است.

بهترین منبع برای گردآوری اشعار بهائی، کشکول است تا جایی که به عقیده برخی محققان، انتساب اشعاری که در کشکول نیامده است به بهائی ثابت نیست. از اشعار و آثار فارسی بهائی دو تألیف معروف تدوین شده است؛ یکی به کوشش سعید نفیسی با مقدمه ای ممتنع در شرح احوال بهائی، دیگری توسط غلامحسین جواهری وجدی که مثنوی منحول «رموز اسم اعظم» (ص 94 - 99) را هم نقل کرده است. با این همه هر دو تألیف حاوی تمام اشعار و آثار فارسی شیخ نیست.

اشعار فارسی بهائی عمدتاً شامل مثنویات، غزلیات و رباعیات است. وی در غزل به شیوه فخرالدین عراقی و حافظ، در رباعی با نظر به ابو سعید ابوالخیر و خواجه عبدالله انصاری و در مثنوی به شیوه مولوی شعر سروده است. ویژگی مشترک اشعار بهائی میل شدید به زهد و تصوف و عرفان است. از مثنویات معروف شیخ می توان از اینها نام برد: «نان و حلوا یا سوانح سفر الحجاز»، این مثنوی ملقح چنانکه از نام آن پیداست در سفر حج و بر وزن مثنوی مولوی سروده شده است و بهائی در آن ابیاتی از مثنوی را نیز تضمین کرده است. او این مثنوی را به طور پراکنده در کشکول نقل کرده و گردآورندگان دیوان فارسی وی ظاهراً به علت عدم مراجعه دقیق به کشکول متن ناقصی از این مثنوی را ارائه کرده اند.

«نان و پنیر»، این اثر نیز بر وزن و سبک مثنوی مولوی است؛ «طوطی نامه» نفیسی این مثنوی را که از نظر محتوا و زبان نزدیکترین مثنوی بهائی به مثنوی مولوی است، بهترین اثر ادبی شیخ دانسته و با آنکه آن را در اختیار داشته جز اندکی در دیوان بهائی نیاورده و نام آن را نیز خود براساس محتوایش انتخاب کرده است.

«شیر و شکر»، اولین منظومه فارسی در بحر خَبَب یا مُتدارک است. در زبان عربی این بحر شعری پیش از بهائی نیز مورد استفاده بوده است. «شیر و شکر» سراسر

جذبه و اشتیاق است و علی رغم اختصار آن (161 بیت در کلیات، چاپ نفیسی، ص 179 - 188؛ 141 بیت در کشکول، ج 1، ص 247 - 254) مشحون از معارف و مواضع حکمی است، لحن حماسی دارد و منظومه ای بدین سبک و سیاق در ادب فارسی سروده نشده است؛ مثنویهایی مانند «نان و خرما»، «شیخ ابوالهشم» و «رموز اسم اعظم» را نیز منسوب بدو دانسته اند که مثنوی اخیر به گزارش میر جهانی طباطبائی (ص 100) از آن سید محمود دهدار است. شیوه مثنوی سرایی بهائی مورد استقبال دیگر شعرا، که بیشتر از عالمان امامیه اند واقع شده است. تنها اثر فارسی بهائی که در دیوان های چاپی آمده است، «رساله پند اهل دانش و هوش به زبان گریه و موش» است.

بهائی در عربی نیز شاعری چیره دست و زبان دانی صاحب نظر است و آثار نحوی و بدیع او در ادبیات عرب جایگاه ویژه ای دارد. مهمترین و دقیقترین اثر او در نحو، «الفوائد الصمدیه» معروف به صمدیه است که به نام برادرش عبدالصمد نگاشته است و جزو کتب درسی در مرحله متوسط علم نحو در حوزه های علمیه است. اشعار عربی بهائی نیز شایان توجه بسیار است. معروفترین و مهمترین قصیده او موسوم به «وسیله الفوزوالامان فی مدح صاحب الزمان علیه السلام» در 63 بیت است که هر گونه شبهه ای را در اثناعشری بودن وی مردود می سازد. بهائی در ارجوزه سرایی نیز مهارت داشت و دو ارجوزه شیوا یکی در وصف شهر هرات به نام «هراتیه یا الزّهره» (کشکول، ج 1، ص 189 - 194) و دیگر ارجوزه ای عرفانی موسوم به «ریاض الارواح» (کشکول، ج 1، ص 225 - 227) از وی باقی مانده است. دوبیتیهای عربی شیخ نیز از شهرت و لطافت بسیاری برخوردار بوده که بیشتر آنها در اظهار شوق نسبت به زیارت روضه مقدّسه معصومین علیه السلام است.

شیخ محمدرضا فرزند شیخ حرّاملی (متوفی 1110) مجموعه لطیفی از اشعار عربی و فارسی شیخ بهائی را در دیوانی فراهم آورده است. اشعار عربی وی اخیراً با تدوین دیگری نیز به چاپ رسیده است. بخش مهمی از اشعار عربی بهائی، لغز و معماست.

از بررسی شیوه نگارش بهائی در اکثر آثارش، این نکته هویداست که وی مهارت فراوانی در ایجاز و بیان معماً آمیز مطالب داشته است. وی حتی در آثار فقهی اش این هنر را به کار برده که نمونه بارز آن «رسائل پنجگانه الاثناعشریه» است. این سبک نویسندگی در «خلاصه الحساب، فوائد الصمدیه، تهذیب البیان و الوجیزه فی الدرایه» آشکارتر است. بهائی تجرّ بسیار در صنعت لغز و تعمیم داشته و رسائل کوتاه و لغزهای متعدّد و معروفی به عربی از وی بر جا مانده است. مانند:

«لغز الزبده» (لغزی است که کلمه زبده از آن به دست می آید)، «لغز النحو»، «لغز الکشاف»، «لغز الصمدیه»، «لغز الکافی» و «فانده». نامدارترین اثر بهائی الکشکول، معروف به «کشکول شیخ بهائی» است که مجموعه گرانسنگی از علوم و معارف مختلف و آینه معلومات و مشرب بهائی محسوب می شود.

بهائی در شمار مؤلفان پر اثر در علوم مختلف است و آثار او که تماماً موجز و بدون حشو و زواید است، مورد توجه دانشمندان پس از او قرار گرفته و بر شماری از آنها شروح و حواشی متعدّدی نگاشته شده است. خود بهائی نیز بر بعضی تصانیف خود حاشیه ای مفصّل تر از اصل نوشته است. از برجسته ترین آثار چاپ شده بهائی می توان از اینها نام برد: «مشرق الشمسین و اکسیر السعادتین» (تألیف 1015)، که ارائه فقه استدلالی شیعه بر مبنای قرآن (آیات الاحکام) و حدیث است. این اثر دارای مقدمه بسیار مهمی در تقسیم احادیث و معانی برخی اصطلاحات حدیثی نزد قدما و توجیه تعلیل این تقسیم بندی است. از اثر مذکور تنها باب طهارت نگاشته شده و بهائی در آن از حدود چهارصد حدیث صحیح و حسن بهره برده است؛ «جامع عباسی»، از نخستین و معروفترین رساله های علمیه به زبان فارسی؛ «حیل المتین فی احکام احکام الدین» (تألیف 1007)، در فقه که تا پایان صلوه نوشته است و در آن به شرح و تفسیر بیش از یک هزار حدیث فقهی پرداخته شده است؛ «الاثنا عشریه» در پنج باب طهارت، صلات، زکات، خمس، صوم و حج است. بهائی در این اثر بدیع، مسائل فقهی هر باب را به قسمی ابتکاری بر عدد دوازده تطبیق کرده است، خود وی نیز بر آن شرح نگاشته است.

«زبده الاصول» این کتاب تا مدتها کتاب درسی حوزه های علمی شیعه بود و دارای بیش از چهل شرح و حاشیه و نظم است. «الاربعون حدیثاً» (تألیف 995) معروف به اربعین بهائی؛ «مفتاح الفلاح» (تألیف 1015) در اعمال و اذکار شبانه روز به همراه تفسیر سوره حمد. این اثر کم نظیر که گفته می شود مورد توجه و تأیید امامان معصوم علیه السلام قرار گرفته است.

«حدائق الصالحین» (نامم)، شرحی است بر صحیفه سجاده که هر یک از ادعیه آن با نام مناسبی شرح شده است. از این اثر تنها الحدیقه الهلالیه در شرح دعای رؤیت هلال (دعای چهل و سوم صحیفه سجاده) در دست است.

«حدیقه هلالیه» شامل تحقیقات و فوائد نجومی ارزنده است که سایر شارحان صحیفه از جمله سیّد علیخان مدنی در شرح خود موسوم ریاض السالکین از آن بسیار استفاده کرده اند. همچنین فوائد و نکات ادبی، عرفانی، فقهی و حدیثی بسیار در این اثر موجز به چشم می خورد. خدمات شیخ بهائی:

در عرف مردم ایران، شیخ بهائی به مهارت در ریاضی و معماری و مهندسی معروف بوده و هنوز هم به همین صفت معروف است، چنانکه معماری مسجد امام اصفهان و مهندسی حصار نجف را به او نسبت می دهند. و نیز شاخصی برای تعیین اوقات شبانه روز از روی سایه آفتاب یا به اصطلاح فنی، ساعت آفتاب یا صفحه آفتابی و یا ساعت ظلی در مغرب مسجد امام (مسجد شاه سابق) در اصفهان هست که می گویند وی ساخته است.

در احاطه وی در مهندسی مساحی تردید نیست و بهترین نمونه که هنوز در میان است، نخست تقسیم آب زاینده رود به محلات اصفهان و قرای مجاور رودخانه است که معروف است هیئت در آن زمان از جانب شاه عباس به ریاست شیخ بهائی مأمور شده و ترتیب بسیار دقیق و درستی با منتهای عدالت و دقت علمی در باب حق آب هر ده و آبادی و محله و بردن آب و ساختن مادیها داده اند که هنوز به همان ترتیب معمول است و اصل طومار آن در اصفهان هست.

دیگر از کارهای علمی که به بهائی نسبت می دهند طرح ریزی کاربرد نجف آباد اصفهان است که به نام قنات زرین کمر، یکی از بزرگترین کاربرهای ایران است و از مظهر قنات تا انتهای آبخور آن 9 فرسنگ است و به 11 جوی بسیار بزرگ تقسیم می شود و طرح ریزی این کار را نیز از مرحوم بهائی می دانند.

دیگر از کارهای شیخ بهائی، تعیین سمت قبله مسجد امام به مقیاس چهل درجه انحراف غربی از نقطه جنوب و خاتمه دادن به یک سلسله اختلاف نظر بود که مفتیان ابتدای عهد صفوی راجع به تشخیص قبله عراقین در مدت یک قرن و نیم اختلاف داشته اند.

یکی دیگر از کارهای شگفت که به بهائی نسبت می دهند، ساختمان گلخن گرمابه ای که هنوز در اصفهان مانده و به حمام شیخ بهائی یا حمام شیخ معروف است و آن حمام در میان مسجد جامع و هارونیه در بازار کهنه نزدیک بقعه معروف به درب امام واقع است و مردم اصفهان از دیر باز همواره عقیده داشته اند که گلخن آن گرمابه را بهائی چنان ساخته که با شمعی گرم می شد و در زیر پاتیل گلخن فضای تهی تعبیه کرده و شمعی افروخته در میان آن گذاشته و آن فضا را بسته بود و شمع تا مدت‌های مدید همچنان می سوخت و آب حمام بدان وسیله گرم می شد و خود گفته بود که اگر روزی آن فضا را بشکافند، شمع خاموش خواهد شد و گلخن از کار می افتد و چون پس از مدتی به تعمیر گرمابه پرداختند و آن محوطه را شکافتند، فوراً شمع خاموش شد و دیگر از آن پس نتوانستند بسازند. همچنین طراحی منارجنبان اصفهان که هم اکنون نیز پا برجاست به او نسبت داده می شود.

استادان شیخ بهائی:

آن طور که مؤلف عالم آرا آورده است، استادان او بجز پدرش از این قرار بوده اند: "تفسیر و حدیث و عربیت و امثال آن را از پدر و حکمت و کلام و بعضی علوم منقول را از مولانا عبدالله مدرس یزدی مؤلف مشهور حاشیه بر تهذیب منطق معروف به حاشیه ملا عبدالله آموخت. ریاضی را از ملا علی مذهب ملا افضل قاضی مدرس سرکار فیض کاشانی فرا گرفت و طب را از حکیم عماد الدین محمود آموخت و در اندک زمانی در منقول و معقول پیش رفت و به تصنیف کتاب پرداخت." "مؤلف روضات الجنات استادان او را پدرش و محمد بن محمد بن محمد ابی الطیف مقدسی می شمارد و گوید که صحیح بخاری را نزد او خوانده است." علاوه بر استادان فوق در ریاضی؛ "بهائی نزد ملا محمد باقر بن زین العابدین یزدی مؤلف کتاب مطالع الانوار در هیئت و عیون الحساب که از ریاضی دانان عصر خود بوده نیز درس خوانده است."

درگذشت «سایتا چیتراي» کارگردان و سناریونویس هندی در سال 1992 میلادی

سایتا چیتراي «کارگردان و سناریونویس هندی در سال 1992 میلادی در گذشت. او بنیانگذار سینمای هنری هند بود و همواره تلاش می کرد که فیلمهایش به واقعیات اجتماعی نزدیک باشند. از این رو بیشترین توجه را به زندگی ساده و روزمره مردم هند معطوف می داشت. آوازجادو نخستین فیلم چیت رای از آثار بهتراوست.

تولد «مالکس پلانک» فیزیکدان و ریاضیدان آلمانی در سال 1858 میلادی

«مالکس پلانک» فیزیکدان و ریاضیدان آلمانی در سال 1858 میلادی در این کشور متولد شد. پلانک واضع نظریه کوآنتوم در فیزیک است و بواسطه ارائه این نظریه بسیار مهم در سال 1918 میلادی جایزه نوبل فیزیک را از آن خود کرد. پلانک از مخالفان سرسخت هیتلر بود. این دانشمند برجسته آلمانی تحقیقات خود ارزشمندی در زمینه فیزیک نظری، حرارت، نورو ترمودینامیک انجام داده است.

تولد «ویلیام شکسپیر» در سال 1564 میلادی

«ویلیام شکسپیر» نمایشنامه نویس پرآوازه و ادیب بزرگ انگلیسی در سال 1564 میلادی بدنیا آمد. شکسپیر در جوانی در تماشاخانه ها نگاهیان اسپان بود اما در اندک مدتی به گروه بازیگران پیوست و سرانجام در بازیگری و نمایشنامه نویسی به شهرت رسید. سبک شکسپیر به مکتب کلاسیک تعلق دارد و آثارش ترکیبی از تراژدی و کمدی است. از مشهورترین آثار شکسپیر اتلو، ژولیوس سزار، هملت، شاه لیر و رومئو و ژولیت را می توان نام برد.